

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

DIAGNOSTICS OF LEVELS OF CREATIVITY DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF VOCAL TRAINING

У статті запропоновано діагностику рівнів розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. Висвітлено аналіз останніх публікацій щодо означеної теми дослідження. Окреслено мету статті, яка полягала у проведенні діагностики стану та рівнів розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. Автором означено мету та завдання констатувального експерименту. Стан розвитку креативності автором оцінювався за такими загальними критеріями як: мотиваційно-пізнавальний, емоційно-регулятивний та креативно-діяльнісний. Детально описані критерії (ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним; міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору; міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності) та показники розвитку означеного феномену. Відповідно до визначених критеріїв було обґрунтовано суттєві ознаки низького (репродуктивно-традиційного), середнього (частково-продуктивного) та високого (продуктивно-творчого) рівнів розвитку креативності майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. Запропоновано п'ятибальну систему оцінювання відповідно до рівнів (низький, достатній, високий) розвитку креативності у майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки. Автор пропонує увазі цікавий діагностичний інструментарій, в який увійшли: методика визначення рівня загальної мотиваційної спрямованості студентів, анкетування, метод аналізу виконавської інтерпретації студентів. У статті детально описані результати констатувального етапу експерименту, в якому взяло участь 120 студентів I-IV курсів вищих закладів освіти мистецького спрямування України. Отримані кількісні та процентні показники констатувального зрізу експерименту дозволили стверджувати про недостатній рівень розвитку креативності у респондентів, що засвідчує необхідність подальшого розгляду означеного феномену.

Ключові слова: розвиток, креативність, вища школа, майбутні вчителі музичного

мистецтва, дослідно-експериментальна робота, критерії та показники, рівні.

The article introduces a diagnosis of the levels of creativity development of future teachers of musical art in the process of vocal training. The analysis of the recent publications on the specified research topic is highlighted. The purpose of the article has been outlined, which was to diagnose the state and levels of creativity of future teachers of musical art in the process of vocal training. The author has defined the purpose and task of the ascertainment experiment. The state of creativity development has been evaluated by the author according to such general criteria as: motivational and cognitive, emotional and regulative, creative and activity-related. The criteria have been described in detail (the degree of awareness of the importance of vocal art and interest in it; the degree of ability to regulate the emotional evaluation of a vocal work; the degree of ability to creatively interpret a vocal work in the process of performance) and indicators of the development of the specified phenomenon. In accordance with the defined criteria, essential signs of low (reproductive and traditional), medium (partially productive) and high (productive and creative) levels of creativity development of future teachers of musical art in the process of vocal training have been substantiated. A five-point evaluation system has been suggested according to the levels (low, satisfactory, high) of creativity development of future teachers of musical art in the process of vocal training. The author suggests some interesting diagnostic tools, that include: a method of determining the level of general motivational orientation of students, a questionnaire, a method for analyzing of performance interpretation of students. The article describes in detail the results of the ascertainment stage of the experiment, in which 120 students of I-IV academic years of studies of higher education institutions of the artistic direction of Ukraine took part. The obtained quantitative and percentage data of the ascertaining stage of the experiment allowed us to assert the insufficient level of creativity development among the respondents, which proves the need for further consideration of this phenomenon.

Key words: development, creativity, higher education institution, future teachers of musical art, research and experimental work, criteria and indicators, levels.

УДК 378.091.33-026.15:784.95]:[373.3/5.011.3-051:78]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/57.2.11>

Москва О.М.,
докт. філософії,
ст. викладач кафедри естрадного співу
Київської муніципальної академії
музики імені Р.М. Глієра

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Підготовка професіоналів для всіх сфер людської діяльності в сьогоденній соціокультурній ситуації є особливо пріоритетною стратегією розвитку та становлення сучасної української держави. Визнання провідної ролі вчителя в реформуванні системи національної освіти зумовило необхідність принципового переосмислення цілей, завдань, змісту педагогічної діяльності та сутності процесу підготовки фахівця нового

покоління. Без зміни установок мислення вчителя та способу виконання ним професійно-педагогічної діяльності не може здійснюватися оновлення системи освіти та удосконалення її структурних компонентів. Сучасний етап розвитку національної освіти потребує від викладача особливого способу життєдіяльності, який він має реалізовувати через свою професійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна потреба в педагогах – професіоналах, необхідність розробки моделі нової педагогічної освіти

репрезентовано низкою психолого-педагогічних досліджень. Вивченням психологічних аспектів педагогічної праці та створенням професіограми викладача займалися такі наукоці: Н. В. Кузьміна, Д. Ф. Николенко, В. О. Сластьонін, О.І. Щербаків). Визначенням структури, змісту, оптимальних форм та методів підготовки майбутнього вчителя присвячені праці О. О. Абдуліна,

Л. М. Проколієнко, В. А. Семіченко, О. В. Скрипченко, Т. С. Яценко. Розробка методик, які забезпечували б розвиток педагогічних здібностей, формування професійно-значущих якостей особистості, її педагогічних умінь цікавила Ф. І. Гоноболіна, Л. В. Долинську, А. Й. Капську, Л. Ф. Спірін та ін. Проблема розвитку креативності у майбутніх педагогів-музикантів цікавить таких сучасних науковців, як: Т. М. Іщенко, Т. О. Ланіну [1], С. Л. Леонтієву [2], Ю. В. Мережко [4], О. П. Петрикова [6], Н. В. Твердохліб [8] та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність обраної теми визначається насамперед завданнями реформування освіти в Україні, необхідністю підготовки високо кваліфікованих і психологічно грамотних учителів з особистісно орієнтованою спрямованістю. Нажаль, питання розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки є недостатньо розкритим та є, на сьогоднішній день, своєчасним для розгляду.

Формулювання цілей статті – діагностувати стан та рівні розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою виявлення стану та рівнів розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки було проведено діагностування досліджуваного феномена за розробленими критеріями та показниками. Педагогічна діагностика вихідних даних розвитку креативності в процесі вокального навчання студентів мала виключне значення у нашому дослідженні, оскільки саме з'ясування початкового рівня досліджуваного явища давало змогу визначити окремі недоліки та окреслити схему використання методів та прийомів подальшої педагогічної роботи у даному напрямку [5].

Так, термін «діагностика» (походить від грецьких коренів «діа» і «гнозис») тлумачиться як «розпізнавальне пізнання» [3, с. 25] і широко використовується у педагогічних дослідженнях, зокрема у дослідно-експериментальній роботі.

Дослідно-експериментальною роботою на констатувальному етапі нашого дослідження було охоплено 120 студентів I-IV курсів вищих закладів освіти мистецького спрямування.

Мета констатувального експерименту полягала у діагностуванні стану та рівнів розвитку

креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

Завдання констатувального експерименту:

1. Визначити критерії та показники розвитку креативності у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу.

2. Встановити рівні розвитку креативності у студентів експериментальної та контрольної груп до початку експерименту.

3. Перевірити стан розвитку креативності у майбутніх вчителів музичного мистецтва за означеними критеріями та показниками.

4. Зафіксувати отримані результати, проаналізувати їх і зробити загальні висновки.

Стан розвитку креативності ми оцінювали за такими загальними критеріями як: мотиваційно-пізнавальний, емоційно-регулятивний та креативно-діяльнісний.

У процесі вивчення вокальної підготовки перевірка стану розвиненості креативності у майбутніх вчителів музичного мистецтва відбувалась за наступними критеріями:

– Ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним;

– Міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору;

– Міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності.

Розробка критеріїв та показників розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у нашому дослідженні неодмінно пов'язується із визначеною загальною структурою креативності, що охоплює взаємодію мотиваційного, регулятивного і креативного компонентів.

Визначити рівні креативності у майбутніх учителів музичного мистецтва за раніше окресленими критеріями допомогли використані нами методики: прийом анкетування, методика визначення рівня загальної емоційної спрямованості студентів, метод аналізу виконавської інтерпретації студентів.

Так, досліджуючи розвиток креативності у майбутніх учителів музичного мистецтва під час вокальної підготовки критерій «*Ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним*» дозволяє з'ясувати ступінь внутрішньої потреби у спілкуванні з мистецтвом та зацікавленість процесом музичної творчості, ступінь готовності виконувати різні музичні завдання.

Основними показниками цієї групи критеріїв можна виділити наступні:

– ступінь розуміння ролі та значення вокального мистецтва у світовій практиці;

– виявлення позитивного ставлення до вокальної музики та бажання проявляти себе у виконавській діяльності;

– наявність теоретичних знань та практичних умінь у галузі вокального мистецтва;

– вияв інтересу до пошуку оригінальних методів і прийомів вокального навчання.

Специфіка та роль мотивації у складному процесі розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки полягає в тому, що мотивація виступає передумовою розвитку їх креативності. Тому показниками цього критерію визнано нами також прагнення до здобуття нових знань та потреба в отриманні нових художньо-естетичних вражень в галузі вокального мистецтва тощо.

Критерій «*Міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору*» дозволяє визначити здатність студента до оцінювання вокального твору по визначеним критеріям.

Даний критерій включає такі показники, як:

– ступінь регуляції процесу емоційного сприймання вокальних творів;

– вміння об'єктивно оцінювати вокальні твори на професіональному рівні;

– міра здатності активно виявляти емоційну реакцію під час прослуховування і виконання вокальних творів.

Критерій «*Міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності*» дозволяє визначити міру кмітливості, гнучкості у процесі розв'язання музично-творчих завдань під час виконання вокальних творів; визначити рівень надситуативної активності у музично-творчій діяльності; дозволяє визначити ступінь володіння вокально-виконавськими вміннями, навичками, визначити ступінь артистизму у виконанні, міру виразності сценічного втілення вокального твору (відповідність міміки, жестів художньому змісту твору; музично-виконавський ентузіазм).

Показниками даного критерію ми вважаємо:

– цілісне відтворення художнього змісту твору та виражальних засобів вокального твору;

– здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності;

– вияв почуття міри під час створення власної сценічної інтерпретації вокального твору.

Відповідно до визначених критеріїв було обґрунтовано суттєві ознаки низького (**репродуктивно-традиційного**), середнього (**частково-продуктивного**) та високого (**продуктивно-творчого**) рівнів розвитку креативності майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки.

«Ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним»:

– *Низький рівень (0-1)*. Головними показниками є: несформований ступінь розуміння ролі та значення вокального мистецтва у світовій практиці; несформований ступінь внутрішньої потреби у спілкуванні з мистецтвом; незацікавленість процесом музичної

творчості; низький ступінь готовності виконувати різні музичні завдання; відсутність позитивного ставлення до вокальної музики та бажання проявляти себе у виконавській діяльності не виявлено.

– *Достатній рівень (2-3)* – це частковосформована внутрішня потреба у спілкуванні з мистецтвом; часткове усвідомлення ролі вокального мистецтва; наявність базових навичок та умінь в галузі музичного мистецтва; недостатня зацікавленість у пошуку оригінальних методів та прийомів вокального навчання.

– *Високий рівень (4-5)*. Його показниками є: велика внутрішня потреба у спілкуванні з мистецтвом; виявляється позитивне ставлення до вокальної музики; у студента з'являється бажання проявляти себе у виконавській діяльності; вирізняється високий рівень володіння теоретичними знаннями та практичними вміннями в галузі вокального мистецтва.

«Міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору»:

– *Низький рівень (0-1)*. Його показниками є: відсутність активної емоційної реакції під час прослуховування і виконання музики, зокрема вокальних творів; відсутній вияв адекватної реакції на зміст музичного твору.

– *Достатній рівень (2-3)*. Основні показники: недостатня активність емоційної реакції під час прослуховування і виконання музики; недостатній вияв адекватної реакції на зміст музичного твору; ступінь регуляції процесу емоційного сприймання вокальних творів не достатній.

– *Високий рівень (4-5)* – це достатній ступінь регуляції процесу емоційного сприймання вокальних творів; досконале вміння об'єктивно оцінювати вокальні твори на професіональному рівні; виявлення великої емоційної реакції під час прослуховування і виконання вокальних творів.

«Міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності»:

– *Низький рівень (0-1)*. Його показниками є: відсутнє вміння відтворити художній образ у єдності змісту і виражальних засобів вокального твору; не розвинуте почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики; відсутня здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності.

– *Достатній рівень (2-3)*. Основними показниками є: не достатнє почуття міри під час створення власної сценічної інтерпретації вокального твору; недостатня здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності; не цілісне, а часткове відтворення художнього змісту твору та виражальних засобів вокального твору.

– *Високий рівень (4-5)* – це досконале цілісне відтворення художнього змісту твору та виражальних

засобів вокального твору; висока здатність до креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності; вияв почуття міри під час створення власної сценічної інтерпретації вокального твору.

Для отримання об'єктивних результатів експерименту було розроблено та впроваджено п'ятибальну систему оцінювання відповідно до рівнів розвитку креативності у майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки (див. табл.1):

Таблиця 1

П'ятибальна система оцінювання рівнів розвитку креативності майбутніх вчителів музичного мистецтва

Рівень	Бал	Характеристика
Низький	0-1	Показники не виявляються
Достатній	2-3	Показники виявляються частково
Високий	4-5	Показники виявляються у повному обсязі

Отримані показники рівнів розвитку креативності у майбутніх вчителів музичного мистецтва були результатом проведення різних форм та методів – від спостереження за навчально-виховною діяльністю на заняттях з постановки голосу до оцінювання їх під час виступів у класі та на сцені.

Для перевірки розвитку креативності за критерієм – «*Ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним*» ми запропонували методику визначення рівня загальної мотиваційної спрямованості студентів.

Студентам пропонувалось виконати ряд цікавих завдань згідно із запропонованою інструкцією: поставити позитивну або негативну оцінку прослуханому вокальному твору (для прослуховування ставилось 10 вокальних прикладів) у подану таблицю та визначити його жанр.

Зіставлення відповідей студентів з ключем тесту дало можливість зрозуміти ступінь зацікавленості класичним вокальним мистецтвом, а також перевірити певні знання з музичного мистецтва.

Ключем до тесту були наступні ознаки:

– Якщо студент позначав послуханий твір знаком «+» це означає, що твір йому вже знайомий;

– Якщо студент позначав прослуханий твір двома знаками «+», це означає, що твір студентові знайомий і сподобався;

– Якщо студент позначав прослуханий твір знаком «-», це означає, що твір студентові не знайомий;

– Якщо студент позначав прослуханий твір двома знаками «-», це означає, що твір студентові не знайомий, а також не прийшов до вподоби;

– Якщо студент зміг визначити вірний жанр твору – це означає, що студент має певні знання в галузі музичного мистецтва;

– Якщо студент не зміг визначити вірний жанр твору – це означає, що студент має певні прогалини в своїх знаннях в галузі музичного мистецтва.

Студентам були запропоновані наступні приклади:

1. Українська народна пісня в обробці М. Лисенка «Ой не світимісяченьку»;

2. Романс Оксани «Місяцюясний» з Ідії опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм»;

3. Музика О. Білаша на слова Д. Павличка «Як надійшлалюбов»;

4. Арія Charlotte Watson зкінофільму «The Devil's Violinist» у виконанні David Garret та Nicole Scherzinger – «Io TiPenso Amore»;

5. Музика Дж. ВердіАріяВіолетти (Акт №3) з опери «Травіата» у виконанні М. Каллас;

6. Лемківська пісня «Ой верше, мій верше» у виконанні Квітки Цісик. (Слова і музика народні);

7. Лемківська пісня «Под облачком» у виконанні Христини Соловій;

8. В. Івасюк «Червона рута» у виконанні Софії Ротару;

9. Лемківськапісня «Пливекача по Тисині» у виконанні гурту «Черемшина»;

10. Пісня з рок-опери «Моцарт» «L'Assasymphonie» у виконанні Флорана Мота.

За загальними даними проведеної методики визначення типу загальної мотиваційної спрямованості студентів були виявлені рівні розвитку креативності за критерієм «*Ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним*».

Результати застосованої методики показали, що 68 студентів (56,6 %) мають досить низький ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва, а також малий відсоток зацікавленості вокальним мистецтвом взагалі. Студенти старших курсів переважно зацікавлені сучасною музикою легких жанрів. 37 студентів (30,9 %) мають середній ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва. У них слабо сформована потреба у спілкуванні з вокальним мистецтвом, на недостатньому рівні сформоване бажання до вокального навчання. Лише 15 студентів (12,5%) мають високий рівень зацікавленості мистецтвом, та свідомо розуміють значущість вокального мистецтва у світовій практиці. В них добре розвинена уява та фантазія, вони мають велике бажання до вокального навчання, коло їх музичних смаків досить широке і виходить за межі сучасної музики на користь класичної музики.

Для перевірки рівня розвитку креативності за критерієм – «*Міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору*» у студентів, нами був використаний метод анкетування. Анкета складалася з 10 запитань, на які студенти мали відповідати самостійно. Обстеження

проводилося на спеціальних анкетах, де були чітко зафіксовані відповіді студентів. Анкетування дозволило визначити міру здатності студентів до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору.

За допомогою цього методу ми перевірили рівень розвитку креативності за таким критерієм як «*Міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору*». Результати дослідження показали, що у 59 студентів (49,2 %) слабо сформоване вміння об'єктивно оцінювати вокальні твори, емоційна реакція під час прослуховування і виконання вокальних творів майже не проявляється, ступінь регуляції процесу емоційного сприймання дуже низький. 42 студенти (35 %) на достатньому рівні можуть дати словесну характеристику музичним образам вокального твору, вони проявляють емоційну активність під час прослуховування та аналізу вокальних творів. І лише у 19 студентів (15,8 %) на високому рівні сформоване вміння дати словесну характеристику музичним образам вокального твору, переважає активна емоційна реакція на прослуховування та виконання вокальних творів, простежується адекватна реакція на зміст музичного твору.

Для перевірки рівня розвитку креативності за критерієм – «*Міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності*» був використаний та проведений метод аналізу виконавської інтерпретації студентів, який ми розробили власноруч. Студенти мали можливість самостійно обрати, вивчити та підготувати вокальний твір для подальшої креативної інтерпретації його на концерті класу свого викладача.

Оцінювання креативної інтерпретації твору відбувалося за наступними показниками: власна креативна інтерпретація вокального твору за допомогою виражальних музичних засобів; володіння основами елементарної вокальної техніки; здатність розкрити художній образ за допомогою сценічної майстерності; вияв почуття міри у сценічній креативній інтерпретації вокальної музики. Кожний показник оцінювався за восьмибальною шкалою:

– 1-2 бали – відсутнє цілісне відтворення студентом художнього образу у єдності змісту і виражальних засобів; відсутність здатності креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності; відсутнє почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики;

– 3-4 бали – слабка здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності; недостатньо сформоване почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики; часткове відтворення художнього образу у єдності змісту і виражальних засобів;

– 5-6 балів – достатня здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності;

прослідковується часткове вміння розкрити художній образ засобами музичної виразності; з'являється почуття міри у сценічній креативній інтерпретації вокальної музики;

– 7-8 балів – досконале цілісне відтворення художнього змісту твору та виражальних засобів вокального твору; висока здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності; бездоганне почуття почуття міри під час створення власної сценічної інтерпретації вокального твору. За результатами даного експериментального методу ми встановили, що 51 респондент (42,5%) не володіє основами елементарної вокальної техніки, не здатний доцільно розкрити художній образ засобами музичної виразності, не має почуття міри у сценічній креативній інтерпретації вокальної музики. 46 студентів (38,3%) показали не достатній рівень володіння основами вокальної техніки, продемонстрували лише часткове вміння розкрити художній образ засобами музичної виразності; в них з'являється почуття міри у сценічній креативній інтерпретації вокальної музики. І лише 23 студенти (19,2%) показали високі показники щодо цілісного відтворення художнього змісту твору та виражальних засобів вокального твору; продемонстрували здатність креативного застосування вокально-виконавських умінь та навичок у процесі практичної діяльності; виявили почуття міри під час створення власної сценічної інтерпретації вокального твору. Вихідні дані свідчать про великі процентні показники низького рівня розвитку креативності у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки за критерієм «*Міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності*» та недостатні показники середнього та високого рівнів.

Висновки і перспективи в цьому напрямку.

Проведення констатувального експерименту дало нам змогу дослідити питання розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва за такими критеріями, як ступінь усвідомлення значущості вокального мистецтва та зацікавленість ним; міра здатності до процесу регуляції емоційного оцінювання вокального твору; міра здатності до креативної інтерпретації вокального твору у процесі виконавської діяльності.

Кількісні та процентні показники констатувального експерименту дозволили стверджувати про недостатній рівень розвитку креативності у респондентів, що засвідчує необхідність подальшого розгляду означеного феномену.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ланіна Т. О. Педагогічні умови розвитку креативності студентів на заняттях з постановки голосу : веб-сайт : URL : <https://elibrary.kubg>.

edu.ua/id/eprint/41282/1/T_Lanina_PFTOVZCH_80_T1_.pdf (дата звернення 13.03.2023).

2. Леонтієва С. Л. Методика розвитку креативності студентів на заняттях із сольного співу у вищих закладах освіти : веб-сайт : URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41237/1/S_Leontieva_PFTOVZSH_80_2022.pdf (дата звернення 13.03.2023).

3. Лисак Г. (2015). Інноваційні педагогічні технології як умова підвищення якості освіти. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, присвячена 150-річчю ОНУ ім. І. І. Мечникова та 55-річчю факультету романо-германської філології, 17.04. 2015 р. Дніпро. 10 с.

4. Мережко Ю. В. Стимулювання творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокально-виконавської діяльності : веб-сайт : URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/14621/1/Y_Merejko_2016_14_04_konf_IM.pdf (дата звернення 13.03.2023).

5. Окса М. М. (2005). Методологія і методика науково-педагогічних досліджень : навчальний посібник. Мелітополь. 164 с.

6. Петрикова О. П. (2022). Методика формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 76. Т. 2. м. Запоріжжя. С. 184–188.

7. Пехота О. М. (2013). Основи педагогічних досліджень : навчальний посібник / О.М. Пехота, І.П.Єрмакова. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ. : Знання. 287 с. (Вища освіта ХХІ століття).

8. Твердохліб Н. В. (2018). Розвиток креативності майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних коледжах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Київ. 273 с.